

# ФОРМУВАННЯ РИТОРИЧНИХ УМІНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

*Івахненко Ю.О.*

*VI курс, Початкова освіта*

*Дубовик С. Г., доцент кафедри початкової  
освіти*

*Київський університет імені Бориса Грінченка,  
м. Київ, Україна*

Статтю присвячено формуванню риторичних умінь учнів початкової школи. На основі аналізу, узагальнення й систематизації наукових джерел визначено етапи формування у молодших школярів риторичних умінь. У статті окреслено основні напрями роботи вчителя щодо формування риторичних умінь учнів початкової школи.

**Ключові слова:** риторика, риторичні вміння, формування риторичних умінь.

## **Formation Rhetorical Skills in Elementary School Students**

**Ivakhnenko Y.O.**

*Borys Grinchenko Kyiv University*

*Kyiv, Ukraine*

The article is devoted to the formation of rhetorical skills in elementary school students. Based on the analysis, generalization and systematization of scientific sources highlights the stages of rhetorical skills, such as first stage. The basic tools for forming rhetorical skills in elementary school students. Based on the analysis the skills that students reach the end of the first stage.

**Key words:** ability, rhetorical skills, language norm, rhetoric.

Проблема формування риторичних умінь школярів є актуальною і своєчасною. Актуальність її зумовлена потребою у формуванні творчої,

гармонійної особистості, яка може ефективно володіти думкою, переконуючим словом, етичним риторичним вчинком в ім'я істини, добра, краси. По-друге, культура спілкування як важливий складник загальної культури людини в усі часи високо цінувалася в суспільстві і вважалася показником інтелігентності й освіченості.

Актуальність проблеми формування риторичних умінь учнів початкової школи полягає у тому, що молодший шкільний вік – це період, коли завдяки рідній мові відбувається становлення, розвиток і закріплення особистісних якостей дитини, формується бачення навколишнього світу, культури мовлення і спілкування, розвиваються організаторські здібності, самостійна діяльність дитини, образне та творче мислення.

Науковці з проблеми формування риторичних умінь С.Ф.Іванова, С.О.Мінєєва, О.А.Юніна визначають 4 етапи навчання риторики у школах нового типу з метою досягнення запланованого рівня володіння мисленнєво-мовленнєвою та комунікативною діяльністю: I етап – 1-3 класи, II етап – 4-6 класи, III етап – 7-9 класи, IV етап – 9-11 класи.

Мета першого етапу (1-4 класи), на їхню думку, полягає в оволодінні молодшими школярами основами виразного читання та основами спілкування. Чим більше дитина читає, переказує, слухає, тим краще розвивається її пам'ять, а, отже, тим легше їй засвоювати знання з усіх навчальних дисциплін, які вивчаються в початковій школі.

Необхідно навчити дітей грамотно висловлюватися, дотримуючись норм української літературної мови. Щоб розвинути та вдосконалити мовленнєво-риторичні вміння молодших школярів, потрібна щоденна систематична робота над оволодінням основними мовними нормами.

Особливо важливим завданням учителя є збагачення словникового запасу учнів початкової школи. Засвоюючи нові слова, учні вчаться правильно їх вимовляти, наголошувати, пояснювати значення. Удосконалюючи звуковимову, яка є складовою частиною мовленнєвого розвитку, мовної культури, працюючи над удосконаленням граматичного

ладу мовлення молодших школярів, треба навчати їх правильно будувати словосполучення, які, як відомо, служать будівельним матеріалом для речень.

Поділяючи думку вченого Г.Л. Бондаренка, зазначимо, що особлива увага на уроках української мови і літературного читання в початковій школі має звертатися на техніку мовлення, логіку читання та емоційно-образну виразність як важливі ознаки риторичної культури особистості. В основі розвитку техніки мовлення молодших школярів мають лежати вправи з розвитку і контролю дихання, дикції та голосу. Вправи рекомендують проводити на кожному уроці української мови і читання: на початку уроку або під час фізпаузи, виділяючи на них 3-5 хвилин. Тренування потрібне щоденне.

Зазначимо, що вчителеві потрібно контролювати дихання учнів і дотримуватись основних ознак правильного дихання, а саме: 1) вдих глибокий носом і ротом непомітний (безшумний); 2) запас повітря не переповнюється; 3) повітряний резерв непомітно поповнюється при найменшій можливості; 4) не затримується дихання в паузах, не витрачається запас повітря до останку.

Науковці рекомендують особливу увагу приділяти розвитку властивостей голосу учня, а саме: повнозвучності, милозвучності, мелодійності, злетності, гнучкості, висоті, діапазону, силі, тривалості (темпу). Учителеві необхідно навчити дітей відчувати різницю у властивостях голосу: читати, де вимагає текст, тихо, голосно, зовсім тихо або дуже голосно; швидко, повільно тощо.

З першого уроку української мови і літературного читання, а також на інших уроках, вчителеві потрібно постійно контролювати правильність і чіткість вимовляння учнями звуків, слів, фраз, а згодом – речень і текстів. Особлива увага на уроках має звертатися і на правильну українську літературну вимову звуків (орфоепію) та правильне наголошення слів учнями.

Зазначимо, що важливим є вміння учнів логічно осмислювати текст, фрази, тобто аналізувати ті думки, настрої, що хвилювали автора. Засобами відтворення логічного змісту тексту є логічний наголос, паузи і як результат – інтонація. Молодші школярі мають усвідомити, до чого призводить зміна темпу читання. Учителеві варто мати таблицю, яка включала б такі правила: швидше читається все те, що пов'язане з радістю, схвильованістю, напруженістю і швидкою зміною подій у час; повільніше читається все те, що пов'язане зі смутком, журбою, журливістю, із повільною зміною подій у часі.

Таким чином, можемо зробити висновок, що у формуванні риторичних умінь учнів початкової школи важливо звертати увагу на розвиток умінь говорити і читати відповідно до законів риторики. Саме за таких умов мету першого етапу формування риторичних умінь буде досягнуто, а саме: на кінець навчання у початковій школі в учнів будуть сформовані вміння: уважно читати і розуміти текст (навчальний, художній, публіцистичний), осмислюючи кожне слово, кожне поняття; працювати з лексикографічними джерелами; визначати основний смисл твору (тексту), виступу, задум автора; уважно слухати промовця, ставити коректні запитання в етичній формі; виразно читати текст, уміло передаючи смислові й емоційні відтінки відповідно до задуму автора; дотримуватись орфоепічних норм української мови, уникаючи негативної інтерференції близькоспоріднених мов; складати план переказу тексту, використовувати його під час виступу разом із додатковим ілюстративним матеріалом.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамович С.Д., Чікарькова М.Ю. Риторика. – Львів : Світ, 2011. – 240 с.
2. Бондаренко Г. Л. Використання елементів риторики на уроках читання в початковій школі [Електронний ресурс] / Геннадій Леонідович Бондаренко – Режим доступу до ресурса:

[http://library.udpu.org.ua/library\\_files/psuh\\_pedagog\\_probl\\_silsk\\_shkolu/10/visnu\\_k\\_11.pdf](http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/10/visnu_k_11.pdf).

3. Мацько Л.І., Мацько О.М. Риторика : навч. посібник. – К. : Вища школа, 2003. – 311 с.

4. Науменко В., Захарійчук М. Формування в дітей уміння говорити майстерно // Початкова школа. – 2002. – №10. – С.13–16.

5. Олійник Г. А. Виразне читання : Основи теорії . – К. : Вища школа, 2015. – 207 с.